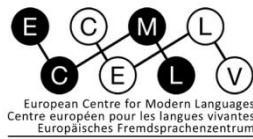

Europeiska språkdagen 26 september

Hyllandet av språklig mångfald

Människans villkor

På vår planet bor över sex miljarder människor som talar mellan 6 000 och 7 000 olika språk. Några språk talas av hundratals miljoner människor, till exempel engelska eller kinesiska, men de flesta språk har bara några tusen eller en handfull talare. Faktum är att 96 % av jordens språk endast talas av 4 % av befolkningen. Européer tycker ofta att deras världsdelen har exceptionellt många språk, särskilt i jämförelse med Nordamerika eller Australien. Men Europas inhemska språk utgör bara 3 % av jordens totala 225 språk. De flesta av världens språk talas inom ett brett område på vardera sidan av ekvatorn – i Sydostasien, Indien, Afrika och Sydamerika. Många européer kanske tycker att ett enspråkigt liv är normen. Men mellan hälften och två tredjedelar av jordens befolkning är till en viss del tvåspråkiga och ett avsevärt antal är flerspråkiga. Flerspråkighet är i mycket högre utsträckning än enspråkighet det normala mänskliga tillståndet. Språklig och kulturell mångfald, liksom biologisk mångfald, ses allt mer som något positivt och vackert i sig. Varje språk har sitt egna sätt att se världen och är produkten av sin egen specifika historia. Varje språk har sin egen identitet och sitt eget värde, och alla är lika adekvata som uttryckssätt för de människor som använder dem. Vi vet från jämförelser av hur snabbt barn lär sig tala att inget språk är väsentligt svårare än något annat språk.

Språks struktur

Språk är ett slumpmässigt system av ljud och symboler som en grupp människor använder av många anledningar, huvudsakligen för att kommunicera med varandra, uttrycka kulturell identitet, visa social samhörighet, och som källa till glädje (till exempel i litteraturen). Språk skiljer sig från varandra när det gäller ljud, grammatik, ordförråd och konversationsmönster. Men alla språk är mycket komplexa system. Det finns stora variationer mellan olika språk när det gäller antal vokal- och konsonantljud, från mindre än ett dussin till över hundra. Europeiska språkens "ljudförråd" tenderar att ligga i mittfältet – från omkring 25 ljud (t.ex. spanska) till över 60 (t.ex. irländska). Alfabeterna avspeglar dessa ljud med varierande grad av korrekthet: vissa alfabet (t.ex. walesiska) symboliserar ljuden på ett mycket regelbundet sätt; andra (t.ex. engelska) är mycket oregelbundna. När det gäller grammatiken har varje språk flera tusen sätt att bilda ord och skapa meningar. Varje språk har ett enormt ordförråd som uppfyller varje behov dess användare har – när det gäller de europeiska språken där vetenskapligt och tekniskt ordförråd har en stor plats, uppgår ordförråden till flera hundra tusen ord och fraser. Enskilda talare känner till och använder

Europeiska språkdagen 26 september

endast en mycket liten del av ett språks totala ordförråd. Utbildade personers aktiva ordförråd kan uppgå till omkring 50 000 ord; deras passiva ordförråd, ord de kan men inte använder, är något större. I vardagsspråket använder människor endast ett litet antal ord men de använder dem ofta. Uppskattningsvis har en 21-åring redan yttrat omkring 50 miljoner ord. Levande språk och kulturer förändras hela tiden. Människor påverkar varandra i sitt sätt att tala och skriva. Nya medier, till exempel internet, ger språket nya möjligheter att växa. Språk kommer alltid i kontakt med varandra och påverkar varandra på många sätt, särskilt genom att låna ord. Engelska, till exempel, har genom århundradena lånat från över 350 språk, och europeiska språk lånar nuförtiden många ord från engelskan.

Språkinläring

Inläring av vårt modersmål är något som sker huvudsakligen under våra första fem levnadsår, medan visa delar av språkinläringen (till exempel utökandet av ordförrådet) pågår hela tiden. Språk utvecklas i flera steg. Under det första året gör barnet en mängd läten som rytm och intonationsmönster uppstår ur, och senare vokaler och konsonanter. Runt ett års ålder yttras de första förståeliga orden. Under andra året följer sammansättningar av två ord som sakta övergår till tre- och fyraordssatser. Tre- till fyraåringar använder allt längre och mer komplexa meningar. Ordförrådet växer från omkring 50 aktiva ord vid 18 månaders ålder till flera tusen i när barnet är fem år. Modersmålet beskrivs ofta som en individs första eller primära språk. Det är språket en person kan bäst, använder mest eller identifierar sig mest med. Vissa tvåspråkiga personer har lärt sig två språk så tätt att det är omöjligt att välja vilket av dem som ska räknas som "första" eller "andra" språk. För de flesta tvåspråkiga finns dock en tydligare distinktion då det andra eller tredje språket lärs i skolan eller senare i livet. Det finns ingen åldersgräns efter vilken det är omöjligt att lära sig ett nytt språk. Tvåspråkighet är ett komplicerat fenomen. En vanlig myt är att en tvåspråkig person har två lika utvecklade språk; i verkligheten är det sällan tvåspråkiga uppvisar en jämn balans mellan sina två språk. En annan myt är att alla tvåspråkiga har samma förmågor; i verkligheten finns det många typer av tvåspråkighet. Vissa låter som infödda talare i båda sina språk medan andra har en stark brytning när de talar det ena språket. Vissa läser bra på båda språken; andra kan bara göra det på ena språket. Vissa föredrar att skriva på ett språk men kan bara tala det andra. Tvåspråkighet medför en mängd fördelar. Är du tvåspråkig kan det öka dina möjligheter att framgångsrikt lära dig fler språk. På något sätt underlättas lärandet av ett tredje språk om du har lärt dig ett andra språk. Tvåspråkiga kan också ha vissa fördelar när det gäller att tänka: det är bevisat att de gör snabbare framsteg än enspråkiga inom vissa områden av tidig kognitiv utveckling, och är på många sätt mer kreativa i sin språkförmåga. Tvåspråkiga har den stora fördelen att kunna kommunicera med en större variation av människor. Eftersom tvåspråkiga har möjlighet att uppleva två eller fler kulturer på nära håll kan deras förmåga leda till bättre lyhördhet i kommunikationen och en ökad villighet att överbrygga kulturella hinder och bygga broar istället. Det finns också viktiga praktiska följder: tvåspråkiga har

Europeiska språkdagen 26 september

potentiella ekonomiska fördelar eftersom ett större antal arbeten blir tillgängliga för dem. Det anses också i allt högre utsträckning att flerspråkiga företag har en konkurrensmässig fördel över enspråkiga.

Språkfamiljer

Språk är besläktade med varandra som medlemmar i en familj. De flesta av Europas språk hör samman på grund av sitt gemensamma ursprung i den stora indoeuropeiska språkfamiljen. Språkfamiljerna i Europa som har flest språk och talare är de germanska, romanska och slaviska grenarna av den indoeuropeiska språkfamiljen. Germanska språkfamiljen har en nordisk gren med danska, norska, svenska, isländska och färöiska, liksom en västlig gren där tyska, nederländska, frisiska, engelska och jiddisch ingår. I den romanska språkfamiljen ingår rumänska, italienska, korsiska, spanska, portugisiska, katalanska, occitanska, franska, rätoromanska, ladinska och sardiska. Till den slaviska språkfamiljen hör språk som ryska, ukrainska, vitryska, polska, sorbiska, tjeckiska, slovakiska, slovenska, serbiska, kroatiska, makedonska och bulgariska. Inom den keltiska familjen finns irländska, skotsk gaeliska, walesiska och bretonska, samt språken korniska och manx som det pågår en rörelse för att återuppliva. Lettiska och litauiska tillhör den baltiska familjen. Familjer med endast ett språk är grekiska, albanska och armeniska. Baskiska är ett undantagsfall som inte tillhör den indoeuropeiska familjen och inte har något känt ursprung. Det finns även andra språkfamiljer i Europa som inte tillhör indoeuropeiskan. I norr finner vi de uraliska språken: finska, estniska, ungerska, samiska språk, samt andra små språk i norra Ryssland, som till exempel ingriska eller karelska. I sydöst finns representanter för den altaiska språkfamiljen framför allt turkiska och azerbajdzjanska. Språk från den kaukasiska familjen talas inom ett relativt litet och kompakt område mellan Svarta havet och Kaspiska havet, och består av 40 medlemmar, bland vilka vi finner georgiska och abchaziska. I den afroasiatiska familjen ingår maltesiska, hebreiska och berber. Alla dessa språk använder sig av ett fåtal olika alfabet. De flesta använder det latinska alfabetet. Ryska och ett antal andra slaviska språk använder det kyrilliska alfabetet. Grekiska, jiddisch, armeniska och georgiska har sina egna skrivtecken. Icke-europeiska språk som används på europeisk mark är exempelvis arabiska, kinesiska och hindi, som var och en har sitt eget skrivsystem.

Europas språk

Uppskattningar varierar men det finns omkring 225 talade inhemska språk i Europa. De fem språk som talas av flest människor, när man räknar modersmålstalare, är ryska, tyska, engelska, franska och italienska. Men i de flesta europeiska länder manövrerar man rutinemässigt flera språk. Undantagen är små stater som Liechtenstein och Vatikanstaten, men även på dessa platser finner vi en betydande användning av andra språk. De 49 stater som har skrivit under den europeiska kulturkonventionen har 41 officiella eller nationella språk, och många erkänner särskild status till andra språk. De flesta länder har ett antal

Europeiska språkdagen 26 september

minoritetsspråk eller regionala språk som traditionellt har talats i landet. Ryska federationen har överlägset flest antal talade språk inom sina landsgränser; antalet varierar från 130 till 200 beroende på vilka kriterier som används vid uppskattningen. Vissa regionala språk och minoritetsspråk har fått officiell status, exempelvis baskiska, katalanska och galiciska i Spanien där de talas. Walesiska har skyddad språkstatus i Storbritannien, liksom frisiska i Nederländerna och de samiska språken i Norge, Sverige och Danmark. På grund av invandring och flyktingströmmar från hela världen har Europa blivit allt mer flerspråkigt. I till exempel London talas över 300 språk som hemspråk. De flesta andra större städer, särskilt i Västeuropa, har minst 100–200 språk som modersmål bland sina skolungdomar. Bland de vanligaste språken finner vi arabiska, berber, turkiska, kurdiska, hindi, punjabi och kinesiska. Många av dessa språk talas dock av en liten minoritet och deras framtid är hotad. Daglig, informell, muntlig interaktion mellan föräldrar och barn är avgörande för ett språks överlevnad. Experter har uppskattat att under detta århundrade kommer åtminstone hälften av jordens språk, kanske fler, att dö ut. Inom två generationer kan alla spår av ett språk raderas om inte barnen längre fostras in i det. Det finns många anledningar till varför ett språk slutar talas, däribland ingår fysisk förstörelse av ett samhälle eller område (på grund av miljöförstörelse eller sjukdom), aktiv fientlig inställning till språket från politiskt håll, och – den vanligaste orsaken – ekonomisk och kulturell dominans av mäktigare och mer prestigefyllda språk. Men oavsett skäl blir resultatet det samma: mänskligheten går miste om en unik resurs. Till följd av Europarådets arbete trädde två viktiga internationella instrument i kraft 1998. Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk gäller i 22* medlemsstater. Ramkonventionen om skydd av nationella minoriteter, som innehåller åtgärder som skydd för minoritetsspråk, gäller i 39*medlemsländer. Dessa överenskommelser är viktiga när det gäller att skydda och främja Europas språkliga rikedom. (* Ratificerade 2007). I början av 2000-talet lever alla europeiska medborgare i en flerspråkig omgivning. I vardagen möter medborgare många olika språk, till exempel på bussen eller tåget, på TV, radio, i tidningen, eller i innehållsdeklarationen på en produkt i mataffären. Det finns ett behov att öka den allmänna kunskapen och förståelsen för den språkliga mångfalden i Europa, och för de faktorer som påverkar dess bevarande och tillväxt. Vi behöver skapa ett ökat intresse för och en större nyfikenhet på språk. Vi måste öka den språkliga toleransen inom och mellan nationer. Detta var bara några av målen med det europeiska språkåret 2001, som arrangerades av Europarådet och EU. På språkårets sista evenemang beslutade Europarådets ministerkommitté att en europeisk språkdag skulle firas den 26 september varje år, med liknande mål.